

За що нагороджували полтавців 111 років тому

Єпископ Георгій Прилуцький (Ярошевський) із панагією на грудях.

ОДНОГО разу я побував у Полтавському університеті економіки і торгівлі на зустрічі з відомим знавцем ювелірної справи, кращим фахівцем майстерні Карла Фаберже, кандидатом мистецтвознавства, експертом і загалом дуже цікавою людиною Валентином Скурловим із Санкт-Петербурга. Він розповів, що виявив документи про перебування царя Миколи II у Полтаві в період відзначення 200-ліття Полтавської битви в 1909 році. Вони стосувалися нагородження полтавців різними дорожчими речами. Валентин Васильович люб'язно погодився поділитися інформацією. Працюючи за цією тематикою в Полтавському архіві, я знайшов також документи, які доповнили цю тему. Хочу відразу зазначити, що всі нагородження були проведені вже після від'їзду царя з Полтави.

Першим у списку був Превосвященний вікарій Полтавський, єпископ Георгій Прилуцький, якого нагородили панагією, прикрашеною коштовним камінням, із золотим ланцюгом від фірми поставальника Найвищого двору «К. Ган» (панагія — невелика нагрудна ікона із зображенням Богоматері, яку носить особа єпископського сану під час служби. — Авт.). Подарунок вартістю 500 рублів був істинно царським, адже 1909 року за тройську унцію (31,1 г) золота давали 18,94 долара США (або 1,29 рублі за грам золота). Якщо подарунок представити у вигляді шматка золота вищої проби, то буде майже півкілограма. До речі, охочі побачити цю панагію можуть звернутися до книги І. Ф. Павловського «Полтавці. Ієрархи, державні діячі та благодійники», перевиданої харківським видавництвом «Сага». У ній на сторінці 30 розміщена фотографія єпископа Георгія з цією самою панагією на грудях. Нагорода була вручена за те, що єпископ керував хресним ходом від кафедрального собору до братської могили на полі битви.

Цікава й сама особистість єпископа Георгія. У миру він Григорій Ярошевський, уродженець Києво-Подільської губернії і випускник Київської духовної академії. Із 22 листопада 1910-го по 22 листопада 1911 року був ректором Петербурзької духовної академії, а з

Іван Павловський був в окремому списку нагороджених.

13 травня 1913-го — єпископом Калузьким.

Директор приватного училища в Полтаві Василь Шевельов отримав золотий портсигар із зображенням орла вартістю 270 рублів. Його виготовив ювелір Іванов.

Священик 33-го Єлецького полку Костянтин Гапанович отримав наперсний хрест вартістю 250 рублів, прикрашений аметистом від ювеліра Карла Гана. Його нагородили, імовірно, з кількох причин. У 1875 році, за указом Полтавської духовної консисторії, Гапановичу була надана для богослужіння Спаська церква. Церковні заощадження зберігалися у відмінному стані, тож вищі сановники відзначали старанність полкового священика. Крім того, 33-й Єлецький полк брав участь у російсько-японській війні 1904—1905 років, і священик полку Костянтин Гапанович пройшов разом із солдатами весь бойовий шлях.

Золоті портсигари вартістю 200 рублів отримали: полтавський міський голова, колезький асесор Олександр Черненко, полтавський поліцмейстер, дійсний статський радник Андрій Іванов, полтавський повітовий справник, надвірний радник Микола Згура. Олександр Черненко народився 1872 року в Харкові, але більша частина його життя була пов'язана з Полтавою, де він закінчив першу гімназію й куди повернувся після Санкт-Петербурзького університету з дипломом юриста. У 1909—1913 роках він був полтавським міським головою. Нагороду отримав за організацію та проведення урочистостей за участю Імператорської Величності. Дійсний статський радник Андрій Іванов і колезький асесор та помічник поліцмейстера Микола Згура дістали нагороди за забезпечення громадського порядку.

Утім, на забезпечення порядку під час відзначення 200-ліття Полтавської битви працювала вся поліція імперії. Командував поліцейською охороною під час візиту царя царськосільський поліцмейстер полковник Новиков. Також вирішили створити Особливе реєстраційне бюро при Полтавському охоронному відділенні. Побожання було таке: «Серед революційних організацій, які діють у Росії, найнебезпеч-

нішою для чинного державного ладу є партія соціалістів-революціонерів, оскільки вона одним із засобів досягнення своєї кінцевої мети ставить убивство государя імператора». За прикладом Полтави, Особливі реєстраційні бюро створюють і в інших місцях, куди повинна була прибути царська сім'я.

На цьому тлі дещо дивним видається нагородження наперсним хрестом вартістю 150 рублів від фірми Карла Гана вчителя співу в Єпархіальному жіночому училищі — священика Олександра Соколова. А пояснення просте: імператору сподобався хор, який підготував учитель співу.

Золоті портсигари отримали члени Полтавської земської управи — підпоручик у відставці Іван Колесніков і Григорій Данковський, а також неодмінний член Полтавської губернської земської управи в земських і міських справах Павло Ерделі.

Золотими годинниками з ланцюжком фірми «Павло Буре» відзначена служба священика Троїцької церкви Володимира Щетинського, а також секретаря при Полтавській єпископській кафедрі, надвірного радника Житецького і протодіякона Полтавського кафедрального собору Іоанна Постнікова. Група полтавців отримала срібні портсигари з орлом вартістю по 75 рублів. Це — відставний полковник Павло Бобровський, губернський землемір, статський радник Іван Івченко, студент Новоросійського університету Євгеній Брацлавич, завідувач колонії душевнохворих, лікар, колезький радник Костянтин Гах, комендант Полтавського залізничного вузла полковник Савич, комендант станції Полтава Південної залізниці капітан Іван Лукомський.

Відставний полковник Павло Бобровський — уродженець Полтави, вихованець Полтавського кадетського корпусу. Із 1894-го по 1917 рік перебував на військовій службі і за цей час зібрав чудову колекцію рідкісних речей із різних країн світу, зокрема зі Сходу. Можливо, був кадровим військовим розвідником. Хто такий Євген Брацлавич і за що його нагородили — поки що залишається загадкою. Савич і Іван Лукомський — керівники залізниці в Полтаві. На початку червня 1909 року були побудовані нова залізнична гілка від станції Полтава-місто до Шведської могили і Ставка, в якій під час візиту зупинявся Микола II.

Золоті портсигари вартістю 50 рублів отримала низка полтавських інженерів — досить цікаві особистості. Сергій Носов спроектував пам'ятник, церкву і музей на полі Полтавської битви. Федір Науменко забезпечив зв'язок Ставки імператора зі столицею. Інженер Броніслав Рафальський на момент нагородження обіймав посаду завідувача Полтавського водопроводу. Його сміливо

можна назвати батьком «Полтававодоканалу». Саме він розробив проект, який було взято за основу під час оснащення Полтави водопровідними мережами, а потім і каналізацією. Того спекотного літа в Полтаві було багато гостей — в урочистостях взяли участь лейб-гвардії Преображенський, Семенівський полки, 9-й Інгерманландський, 33-й Єлецький, 34-й Севський, 35-й Брянський, 36-й Орловський, 16-й Донський козацький полк, дві артилерійські батареї, дев'ять знаменних рот. Таку величезну гагалу треба було забезпечити водою. Тому влада й оцінила заслуги Рафальського.

Так само були відзначені міський архітектор Вітольд Весселі та надвірний радник, губернський архітектор Тит Гардасевич, колезький секретар земського бюро Володимир Філіпченко і технік технічного бюро канцелярії губернської земської управи Феодосій Таран. Їхня заслуга була оцінена під час спорудження трибун на Шведській могилі для огляду параду 27 червня.

Останній у списку нагороджених — доглядач колонії душевнохворих у Полтаві Іов Григорович. Він отримав у нагороду срібний портсигар вартістю 45 рублів роботи ювеліра Іванова. А в 1913 році він став почесним громадянином Полтави.

Усі особи священного сану були нагороджені за реконструкцію та розширення Сампсоніївського і Петропавлівського храмів, а також за участь у святкових службах. Загалом нагороджених було багато, організаторів і виконавців — теж. Тільки 1 100 фотографій із зображенням імператора роздали поліцейським чинам як заохочення за охорону царя. Цікаво, що й нижні чини охоронної команди Полтавського губернського жандармського управління отримали срібні медалі «За старанність» для носіння на грудях. От тільки за це з кожного стягнули по 7 рублів 50 копійок до казначейства.

В окремих списках нагороджених були неодмінні члени Полтавської губернської присутності: родич Олександра Пушкіна і Миколи Гоголя Микола Биков, голова земської управи Полтавського повіту Євгеній Ганько, засновник Полтавського музичного училища й керівник всієї музичної програми святкування Дмитро Ахшарумов, засновник музею та викладач Полтавського кадетського корпусу Іван Павловський та інші. Більшість нагороджених — чиновники, які зустрічали Миколу II на різних заходах.

Нині нам складно судити, наскільки відповідали нагороди діянням усіх цих достойників, але, безсумнівно, серед них були і заслужені. Тільки здається мені, що вони були в нижній частині списку — так само, як буває з нагородженнями і в наш час.

В'ячеслав СКРЯБІН,
краснознавець